

Kasper Friis Bavnbæk og Annette Aagaard Thuesen Vertikalt samspil mellem lokalråd, borgerforeninger og kommunen – foreningernes perspektiv

Med afsæt i et deliberativt demokratiperspektiv undersøger artiklen forskellene på lokalråd og borgerforeninger med hensyn til, hvad de interesserer sig for og deres samspil med kommunen. Data fra en spørgeskemaundersøgelse viser, at foreningerne beskæftiger sig med mange af de emner, kommunerne er ansvarlige for, og at afstanden til kommunens rådhus har betydning for, hvad de engagerer sig i. Data viser også, at lokalråd indtager en position tættere på kommunen end borgerforeninger. Generelt er der tilfredshed med samspillet med kommunen, men hvad der er afgørende for dette, er forskelligt for de to foreningstyper. Faste møder, hvor foreningerne har adgang til direkte samtale med politikere og forvaltning, og muligheden for at råde over kommunale penge er noget af det, der har størst betydning for oplevelsen af positivt samspil.

Nøgleord: lokalsamfund, lokalråd, borgerforeninger, kommuner, samspil, civilsamfund

Lokalråd, borgerforeninger og lignende organiseringer inddrages ofte som centrale aktører i kommunernes politikker for nærdemokrati (Hansen, 2010; Agger, Löfgren og Torfing, 2010) som en slags mellemliggende organiseringer (Douglas, 2016), der kan mindske afstanden mellem borgerne og deres kommunalpolitisk valgte repræsentanter. Selvom der forud for strukturreformen i 2007 blev nedsat en tænketank, der skulle komme med bud på de nye og større kommuners brugerdemokrati (i relation til fx skoler), borgerdemokrati (i relation til lokalområder) og ad hoc-demokrati (i relation til projekter) (Tænketanken om Nærdemokrati, 2005), har reformen reduceret borgernes tilfredshed med den kommunale service, det lokale demokrati og politisk responsivitet (Houlberg, 2015). Med denne artikel tager vi temperaturen på samspillet mellem det lokalsamfunds- og borgerbaserede nærdemokrati, der udmøntes gennem relationer mellem på den ene side lokalråd, borgerforeninger og lignende foreninger og på den anden side kommunerne. Foreningerne, som vi samlet kalder ”lokalsamfundsforeninger”, er gennem forskellige grader af samspil med til at bekræfte kommunernes nærdemokratipolitikker og sætte lokalsamfundenes problemstillinger på den kommunalpolitiske agenda. Lokalsamfundsforeningerne fungerer

som supplement til den formelle kommunale styring i højere grad end andre foreninger såsom gymnastik- og idrætsforeninger, lokalhistoriske arkiver, spejderforeninger og brugsforeninger. Lokalråd og borgerforeninger findes i stort set alle kommuner i Danmark, men er langt mindre udbredte i Region Hovedstaden, hvor flere kommuner har fastholdt deres territoriale afgrænsninger trods store kommunalreformer.

Artiklen undersøger indledningsvis spørgsmålet: *Hvilke emner arbejder lokalråd og borgerforeninger indenfor, og hvad betyder afstand til kommunens primære rådhus og foreningstype for dette?* Analysen belyser foreningstypernes forskellighed fra andre lokalt forankrede foreningstyper samt lokalrådenes og borgerforeningernes indbyrdes forskellighed. Herefter analyseres spørgsmålet: *Hvad kendetegner samspillet mellem lokalråd/borgerforeninger og kommuner, og hvilke forhold har betydning for foreningernes tilfredshed med samspillet?* Teoretisk hentes inspiration i Fung og Wrights (2001) resultatorienterede demokratitilgang, som anser borgernære organiseringer som vigtige, da de kan supplere det formelle kommunale repræsentative demokrati (Torfing, 2007). Fung og Wright (2001) fremhæver, at demokratiske strukturer og institutioner skal være designet til at adressere praktiske problemer, at berørte borgere skal inddrages i beslutningsprocessen, og at deliberativ problemløsning bør være det centrale element i lokaldemokratiet.

Metodisk anvendes spørgeskemadata indsamlet i 2020 blandt lokalråd, borgerforeninger og lignende lokalsamfundsforeninger. Det er første gang, at denne type foreninger er blevet så grundigt belyst gennem en landsdækkende undersøgelse, der udelukkende fokuserer på dem. Foreningstypen er imidlertid vigtig at studere, idet et velfungerende lokalråds- eller borgerforeningsniveau kan have betydning for varetagelsen af lokalområders interesser og udviklingen af forhold med betydning for lokalbefolkningens hverdagsliv.

På baggrund af en række deskriptive karakteristika giver det i artiklen mening at dele lokalsamfundsforeningerne op i borgerforeninger og lignende foreninger og lokalråd og lignende foreninger. For borgerforeningsgruppen gælder oftest, at medlemmerne betaler kontingent, at det er frivilligt at være medlem, og at foreningerne tjener penge gennem afholdelse af velgørenhedsevents, lokale events og fester. Hvad angår lokalråd og lignende foreninger, gælder det oftest, at alle borgere i et område per automatik er medlemmer uden kontingent, og at økonomien er baseret på kommunal støtte. Derudover er lokalråd oftere oprettet på foranledning af kommunen fremfor udelukkende på borgerinitiativ (Thuesen et al., 2022). Ens er dog, at begge foreningstyper har til opgave at varetage et samlet lokalområdes generelle udvikling modsat de ovenfor nævnte mere enkeltsags- eller interessespecifikke foreningsorganiseringer. På grund af

de ovennævnte organisatoriske og demokratiske forskelle mellem lokalsamfundsforeningerne, er det relevant at belyse forskellene i samspillet med kommunerne, da de ofte agerer som samlende stemme for lokalområderne.

Betydningen af afdækningen af samspillet mellem kommuner og lokalråd og borgerforeninger understreges gennem et krav i planloven i 2019 til kommunerne om at lave strategisk planlægning for landsbyer (Erhvervsministeriet, 2020). Lovkravet lægger op til, at kommunerne i deres planlægnings- og land-distriktsudviklingsarbejde tager stilling til, hvordan de arbejder med planlægning for og udvikling af levedygtige lokalsamfund, og hvordan de differentierer virkemidler og indsatser overfor lokalsamfundene. Lovteksten lægger herudover op til, at kommunens indsatser for strategisk landsbyplanlægning udvikles i tæt dialog med lokalsamfundene. Denne artikel belyser, hvordan foreningerne oplevede de strukturer, kommunerne havde lagt for samspillet med lokalsamfundsforeningerne omkring tidspunktet for lovkravets ikrafttrædelse.

Ændret rolle for lokalsamfundet over tid

I Danmark har formel politisk og administrativ kompetence gennem århundreder været placeret på sogneniveauet med ”sognene som platform for lokal forvaltning” (Dam, 2013: 388). Dette kan være en historisk årsag bag, at mange lokalsamfund stadig organiserer sig i lokalsamfundsforeninger, der indgår i struktureret samspil med kommunerne om lokalområdeudvikling og -demokrati. Den formelle lokale styringskompetence er imidlertid blevet centraliseret over tid med de store reduktioner i antallet af kommuner ved og op til kommunalreformen i 1970 (fra 1389 kommuner i 1960 til 277) og strukturreformen i 2007 (fra 271 kommuner til 98), dvs. en indskrænkning på 93 pct. på under 50 år med betydelige størrelsesændringer til følge (Dam, 2013: 396). Ved den seneste strukturreform blev det da også skrevet i aftaleteksten, at kommunerne skulle tage stilling til, hvordan de ville sikre nærdemokratiet:

Med flere opgaver placeret lokalt skal demokratiet styrkes, idet flere politiske beslutninger træffes lokalt. Der skal arbejdes for at brede demokratiet ud, så borgerne inddrages aktivt i beslutningerne. Fremtidens kommuner skal finde nye former for inddragelse af borgere og brugere i de lokale beslutninger (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2006: 38).

Citatet understøtter aspekter af kommunalt repræsentativt demokrati og opmuntrer samtidig kommunerne til at inddrage borgerne i deltagerdemokrati. Dette førte til, at kommuner satte processer i gang til dannelsen af lokalråd. Nogle steder eksisterede de allerede eller blev startet af lokale borgere for at

sikre deres indflydelse i de nye store kommuner (Agger, Löfgren og Torfing, 2010; Hansen, 2010). Artiklens datasæt viser en stigning i oprettelsen af lokal-samfundsforeninger, særligt efter årene omkring 1970 og 2007, hvilket indikerer et øget behov efter kommunesammenlægninger (se supplerende figur S.1).

Litteraturen om organisering af lokaldemokratiet i de nye kommuner omkring 2007 har hovedsageligt en repræsentativ kommunal synsvinkel med kommunalbestyrelsen som den centrale aktør i det lokale demokrati (Tænk tanken om Nærdemokrati, 2005; Regeringen, 2005; Hansen, 2010). Det blev i samme periode eksplicit udtalt, at man ikke ønskede ”en knopskydning af den offentlige sektor” eller ”en offentlig sektor med fire niveauer” (Tænk tanken om Nærdemokrati, 2005: 42). Agger, Löfgren og Torfing (2010: 110) fremhæver imidlertid, at lokalråd, borgerforeninger og lignende organiseringer nogle gange kan noget, ”som kommunen ikke kan”. Med deres lokale kendskab og lokale kontakter kan de være en betydelig aktør i forhold til at løse aktuelle samfundsudfordringer, fx mobilisering omkring emner som ensomhed, sundhed, miljø og klima.

Teori om hvordan demokratiet kan udbygges

Vi henter inspiration fra Fung og Wright, når vi undersøger, hvilke emner forningerne engagerer sig i, foreningernes perspektiv på samspillet med kommunen, samt hvad der skaber tilfredshed med samspillet med kommunerne. Fung og Wright (2001) har udviklet demokratitilgangen *empowered deliberative democracy* (EDD) på baggrund af reformeksperimenter fra USA, Brasilien og Indien. Demokratitilgangen fremhæver strukturer og dialogformer etableret af lokale myndigheder, der kan supplere det traditionelle repræsentative demokrati, involvere de berørte i håndteringen af specifikke håndgribelige emneområder og derigennem føre til bedre decentraliserede løsninger (Fung og Wright, 2001). EDD vil ifølge Fung og Wright (2001: 17) gennem tre designelementer udbygge demokratiet og sikre en højere grad af deltagelse, accept, innovation og effektivitet i problemløsningen, end en formel myndighed kan. Elementerne er:

1. Decentralisering af beslutningsmyndighed til lokale enheder
2. Oprettelse af formelle forbindelser af ansvar/ressourcefordeling/kommunikation mellem de lokale enheder og myndighederne
3. Opbygning af nye organiseringer på myndighedsniveauet til at støtte og styre de lokale enheders problemløsning og indsatser.

EDD kan, oversat til en dansk kommunal/lokal kontekst, føre til en model for flerniveau borgerinddragelse (Thuesen, 2017), hvor kommunen kan engagere via lokalråd og borgerforeninger, som sætter arbejdsgrupper i gang, hvis med-

lemmer kan inddrage den øvrige befolkning via netværk i hverdagslivet. Ønsket med denne artikel er at gå ind i modellen for flerniveauborgerinddragelse fra lokalråds- og borgerforeningsniveauet. Flerniveauborgerinddragelse i Danmark inspireret af EDD's internationalt opbyggede demokratimodel vil potentielt kunne uddybe kommunernes samspil med frivillige under begreber som samskabelse (Bason, 2010) og samproduktion (Brudney og England, 1983). Bakker et al. (2012) skriver da også fra en hollandsk sammenhæng om, at lokale myndigheder ved hjælp af netværksstrukturering og procesledelse skaber resultater gennem borgerinitiativer. Dette minder om danske forskeres arbejde med metastyring (Sørensen, 2006) og hollandske forskeres arbejde med netværksledelse (Klijn og Edelenbos, 2007), som alt sammen vedrører styring i form af strukturering, institutionelt design og facilitering fra offentlige myndigheders side. Sådanne tilgange flugter med Fung og Wrights styringsmæssige tanker, men indbefatter dog ikke deres fokus på meget specifikke konkrete problemer.

Fung og Wrights teori om EDD fører til en række anvisninger for, hvad det er vigtigt at fokusere på i analysen. Det første vedrører en afdækning af typen af emner, foreningerne engagerer sig i, og en undersøgelse af om de har den praktiske og håndgribelige karakter, som er et af de generelle principper hos Fung og Wright, og dermed hvilke emner der er basis for samspil om. Da vi derudover har en forventning om, at centraliseringen har nødvendiggjort oprettelsen af disse foreninger for at sætte fokus på særlige periferiproblematikker, undersøger vi, hvorvidt foreningstype og afstand til kommunens politiske center har betydning for, hvilke emner foreningerne engagerer sig i. Det andet omhandler det vertikale samspil mellem lokalsamfund og kommunen, og her er forventningen opstillet på basis af Fung og Wrights teoretiske perspektiv, at lokalsamfundsforeninger, der oplever, at der er etableret strukturer for samspil og dialog, der indeholder aspekter af EDD, er mere tilfredse med samspillet med kommunen end foreninger, hvor det ikke er tilfældet. Også her inddrager vi foreningstype og afstand i analysen.

Landsdækkende spørgeskemaundersøgelse

Artiklens data blev indsamlet via en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse i sommeren 2020 udsendt via SurveyXact til 1.468 foreninger (Thuesen et al., 2022). Foreningernes e-mailadresser var forinden fundet gennem kontakt til kommuner, en oversigt over 84 kommuners lokalråd/bylaug på Økonomi- og Indenrigsministeriets hjemmeside fra 2017, søgning på Google, Facebook og Krak og direkte kontakt til foreningerne. I alt 845 eller 58 pct. af de danske borgerforeninger, lokalråd, beboerforeninger, bylaug mv. besvarede det fulde spørgeskema. De 83 delvist udfyldte besvarelser blev udeladt af analysen.

Foreningerne i undersøgelsen kan alle betegnes som ”lokalsamfundsforeninger” defineret som:

oftest almene foreninger valgt eller på anden måde anerkendt af borgerne i et geografisk afgrænset lokalområde. Foreningerne tager sig af opgaver, som vedrører lokalområdets samlede udvikling, og varetager i større eller mindre grad dialogen med kommunen om lokalområdets generelle udvikling (Thuesen et al., 2022: 10).

Vi har grupperet lokalsamfundsforeningerne i tre overordnede grupper: lokalråd og lignende (n: 304) (lokalråd, bydelsråd, fællesråd, landsbyråd og udviklingsråd), borgerforeninger og lignende (n: 430) (borgerforening, landsbyforening, sogneforening, bylaug, beboerforening, borger- og grundejerforening, håndværkerforening og kulturråd) og andre (n: 111) (foreninger, som brugte andre betegnelser end angivet i de prædefinerede svarkategorier) (Thuesen et al., 2022: 24). De klart største grupper i hele datasættet betegner sig dog som egentlige borgerforeninger (28 pct.) og lokalråd (27 pct.) (Thuesen et al., 2022: 30). I denne artikel vil de to første overordnede grupper lokalråd og lignende samt borgerforeninger og lignende blive behandlet separat i samtlige analyser for at afgøre, om der er en foreningstypedeterminant i forhold til samspillet med kommunen eller ej, eftersom varetagelse af lokalområdets interesser er formålet for begge typer foreninger.

81 pct. af besvarelserne er foretaget af foreningens formand, mens 19 pct. fordeler sig på besvarelser fra næstformand eller kasserer og en mindre andel fra menige bestyrelsesmedlemmer. Spørgeskemaet var udsendt i perioden mellem 15. juni og 9. august 2020. Tre rykkere øgede svarprocenten betragteligt.

Spørgeskemaet indeholdt 43 spørgsmål om foreningens type, stiftelsestidspunkt, aktivitetsniveau, tematisk fokus, økonomiske forhold, samarbejde med andre, herunder med kommunen, hvorvidt lokalsamfundene havde oplevet servicelukninger og serviceoprettelser siden 2007 og effekten af lukningerne. Til sidst fulgte baggrundsspørgsmål om bestyrelsen, respondenterne og lokalområdet samt afstand til primære rådhus. I **supplerende materiale tabel S.2** angives variabler fra spørgeskemaet, som bruges i denne artikel, inddelt efter opbygningen af analyseafsnittet.

Analysedelen er delt i to. Først analyseres emnerne, som lokalrådstypen og borgerforeningstypen tager op i deres forening med deskriptiv statistik for at undersøge forskellighederne i aktivitetsniveau, når det kommer til emner, der er i lokalområdets interesse. Dette suppleres af en korrelationsanalyse af sammenhæng mellem afstand til primære rådhus og emneinteresse. Anden del af

analysen fokuserer på dimensioner af Fung og Wrights (2001) EDD-elementer. Her bruges en kombination af statistiske test (t-test, anova-test med efterfølgende posthoc test og korrelationsanalyse) betinget af de uafhængige variabelers beskaffenhed, hvor de testes mod en afhængig variabel, som er foreningens tilfredshed med samspillet med kommunen. Den teoretisk udledte hypotese er som nævnt, at foreningernes tilfredshed styrkes af tiltag, som flugter med dimensionerne i Fung og Wrights demokratiteori, dvs.:

1. decentraliserer beslutningsmyndighed til lokale enheder (testet ved uafhængige variabler, fx om foreningerne oplever at blive taget med på råd, om de oplever, at de får indflydelse på kommunale beslutninger, om de oplever samspillet som ligeværdigt, og at frivilligheden anerkendes).
2. opretter formelle forbindelser af ansvar/ressourcer/kommunikation (testet ved uafhængige variabler for forskellige måder, der gives økonomisk støtte på, samt forskellige kommunikationskanaler, kommunen benytter til generel kontakt).
3. opbygger nye organiseringer for at styre og støtte lokale enheder (testet ved uafhængige variabler for, om der er etableret en tværgående organisering kommunens lokalsamfundsforeninger imellem og frekvensen af direkte kontakt og faste møder mellem kommune og lokale foreninger).

Begrænsningerne ved denne række af tests af en uddybning af demokratiet er, at samspillet i datasættet kun bliver vurderet af lokalsamfundsforeningerne. En dybere forståelse af de formelle strukturer for samspillet, som der opereres med fra kommunernes side, vil derfor kræve yderligere data.

Emner lokalsamfundsforeningerne engagerer sig i

Respondenterne blev bedt om at svare på, i hvilken grad de arbejder med 14 foruddefinerede emner, som spænder bredt fra kulturelle tiltag til internetdækning, generelle emner som demokrati og økonomi, diverse serviceforpligtelser og opgaver, som kommunernes forvaltninger og politiske udvalg har ansvaret for, samt om man tager forhold for specifikke målgrupper som børn/unge/ældre op i foreningen.

Foreningstypedeterminant?

Opdelt i foreningstyper ses der forskelle i, hvilke emner de hver beskæftiger sig med og i hvilken grad (se **supplerende materiale figur S.3**). I top fem for, om man ”i høj grad” eller ”i meget høj grad” samlet set tager emnet op blandt lokalrådstypen, finder vi: forskønnelse, bygningssanering og byfornyelse (73 pct.), trafik og transport (70 pct.), natur og friluftsliv (65 pct.), demokrati og

medbestemmelse (56 pct.) og markedsføring og bosætning (54 pct.). For borgerforeningstypen finder vi følgende svar: forskønnelse, bygningssanering og byfornyelse (58 pct.), kulturelle tiltag (54 pct.), natur og friluftsliv (48 pct.), forhold for børn og unge (43 pct.) og trafik og transport (43 pct.). Lokalrådstypen tager generelt alle emnerne op i højere grad end borgerforeningstypen. For begge er emnerne med højest andel ”slet ikke”: integration af udlændinge og internet- og mobildækning.

Afstandsdeterminant?

Ved sammenligning af foreninger, der har kort og lang afstand til kommunens primære rådhus i forhold til graden, hvormed emner tages op i foreningerne (se tabel 1), findes en håndfuld emner med signifikant forskel. På tværs af foreningstyperne ses ensartede tendenser, om end effekten er større for lokalråd end for borgerforeninger. Der er en positiv korrelation mellem emneinteresse og afstand for internet- og mobildækning: jo længere afstand des større interesse. Natur og friluftsliv har ligeledes en positiv men dog meget svag korrelation. De resterende emner med positiv korrelation er: sundhed, velvære og bevægelse, forhold for børn og unge, forhold for ældre borgere, økonomi, erhvervs- og turismeudvikling samt markedsføring og bosætning.

Karakteren af de konkrete opgaver

Udover angivelserne af graden af engagement i de 14 prædefinerede emner er der fritekstsvar i spørgeskemaet med specifikke emner, der tages op i foreningerne, samt hvilke services man har oprettet i lokalsamfundene for at kompensere for nedlæggelser. Disse data giver et nærmere indblik i foreningsopgavernes konkrete og praktiske og til tider udfordrende karakter, som kan sammenlignes med de emner, Fung og Wright (2001) bygger deres model på. Emner, der nævnes, er fx bogcafé, brætspilsevents, stier, legepladser, delekasser, genbrugsbutikker, ungdomsklubber, børneklubber, transporttjenester, udvidet dagpleje, døgnpleje, senioraktivitet, turistkontor, natur- og kulturcentre, støtte til købmand, udviklingsfora for flere landsbyer, boligopkøb for at undgå forfald, friskoler, vedligeholdelsesgruppe for grønne områder og meget andet. Lokalsamfundsforeningerne laver i høj grad aktiviteter, der supplerer det, som den formelle kommunale repræsentative myndighed kan eller vil bidrage med i lokalområderne, hvilket understreger, at der er noget at have samspil omkring. Andre, fx sportsforeninger, kan selvfølgelig også være engageret i indsatser, der fremmer lokalområdet, men de er ikke de mest fremtrædende i sådanne generelle emner, når de angiver deres primære aktiviteter (Iversen, Ibsen og Schmidt, 2023).

Table 1: Emneinteressens korrelation med lokalsamfundsforenings afstand til rådhus (Pearson korrelation)

I hvilken grad tages følgende emner op i din forening?	Afstand til primære rådhus	
	Lokalrådstypen	Borgerforeningstypen
Miljø, affald, klima	-0,010	0,018
Natur og fritidsliv	0,135*	0,003
Sundhed, velvære og bevægelse	0,157**	0,116*
Kulturelle tiltag	0,087	0,072
Forhold for børn og unge	0,154**	-0,017
Forhold for ældre borgere	0,160**	0,107*
Integration af udlændinge	0,101	0,054
Trafik og transport	-0,096	-0,072
Økonomi	0,210**	0,151**
Internet- og mobildækning	0,220**	0,146**
Erhvervs- og turismeudvikling	0,349**	0,107*
Markedsføring og bosætning	0,315**	0,104*
Demokrati og medbestemmelse	0,050	0,049
Forskønnelse, bygningssanering og byfornyelse	0,111	-0,026

Note: Svar: 1 = slet ikke, 2 = i mindre grad, 3 = i nogen grad, 4 = i høj grad, 5 = i meget høj grad. Afstand til rådhus er selvrapporeret på skala med interval af 5 km.

* signifikant korrelation ($p < 0,05$), ** signifikant korrelation ($p < 0,01$).

Lokalsamfundsforeningernes samspil med kommunerne

Foreningernes vurderinger af tilfredsheden med samspillet med kommunen

Som et samlet udtryk for foreningernes vurdering af samspillet med kommunen blev foreningsrepræsentanterne spurgt, om de samlet set er tilfredse med samspillet med kommunen. Her finder vi, at 73 pct. af foreningerne af lokalrådstypen er ”meget tilfredse” eller ”tilfredse” med samspillet, mens 21 pct. er ”utilfredse” eller ”meget utilfredse” med samspillet. For borgerforeningstypen er det hhv. 70 pct. og 20 pct. Forskellen i den samlede tilfredshed med samspil-

let er dermed ikke stor mellem de to foreningstyper, og der findes heller ingen signifikant korrelation mellem afstand til primære rådhus og foreningernes tilfredshed med samspillet med kommunen.

Når vi ser nærmere på mere specifikke oplevelser i foreningernes kontakt med kommunen, er billedet imidlertid mere nuanceret (for det fulde overblik se *supplerende materiale figur S.4*). 24 pct. af lokalrådsforeningerne mener, at kommunen ”i meget høj grad” eller ”i høj grad” indgår i et ligeværdigt samspil med dem, mens det kun er 14 pct. for borgerforeningstypen. Kun 10 pct. af lokalrådstypen svarer, at de oplever, at de ”slet ikke” tages med på råd ved afgørelser af betydning for lokalområdet sammenlignet med 21 pct. af borgerforeningstypen. 45 pct. af lokalrådstypen oplever ”i meget høj grad” eller ”i høj grad”, at der er personer ansat i kommunen til at understøtte deres arbejde sammenlignet med 28 pct. af borgerforeningstypen. Samlet set vurderes de forskellige oplevelser i foreningernes kontakt med kommunen altså lidt bedre af lokalrådene end af borgerforeningerne. Det er interessant, at spørgsmålet om afstand til primære rådhus kun er signifikant korrelerende ($p < 0,05$) med disse spørgsmål for lokalrådsforeningstypen (se *supplerende materiale tabel S.5*). Konkret er der en positiv korrelation, om end en meget lav effekt, med følgende fire udsagn: Der er ansat personer i kommunen til at understøtte vores arbejde (Pearsons 0,169). Kommunen bidrager med penge til udviklingen af vores lokalområde (Pearsons 0,117). Kommunen indgår i et ligeværdigt samspil med de lokalrådslignende foreninger (Pearsons 0,142). Kommunen anerkender værdien af vores frivillige arbejde (Pearsons 0,159). Jo længere væk et lokalråd befinder sig, jo højere vurderer det disse udsagn.

Hvad er udslagsgivende for tilfredshed med samspillet?

På foranledning af retningslinjerne for strukturer, kommunikation og ressourcetildeling, som ifølge Fung og Wright (2021) er vigtige for, om demokratiet er blevet bredt ud, gennemførte vi en række test for at se, hvad der er udslagsgivende for, at man samlet set er tilfreds med samspillet med kommunen. Det første, Fung og Wright fremhæver, er som nævnt decentralisering af beslutningsmyndighed til lokale enheder. I en dansk lokalsamfundsforeningskontekst gældende for hele landet er der dog ikke lagt myndighedskompetence ud gennem egentlige reformer, men blot etableret politikker for nærdemokrati og inddragelse af civilsamfundet. Vi oversætter Fung og Wrights decentralisering, og hvorvidt foreningerne er med i beslutningstagen til deres oplevelse af at blive taget med på råd, oplevelsen af at indgå ligeværdigt i samspillet med kommunen, oplevelsen af, at det frivillige arbejde anerkendes af kommunen, samt hvorvidt det er let at få indflydelse på de kommunale beslutninger (tabel 2).

Table 2: Korrelation mellem tilfredshed med foreningens samspil med kommunen og oplevelsen i foreningens kontakt med kommunen (Pearsons korrelation)

	Tilfredshed med samspil med kommunen	
	Lokalrådstypen	Borgerforeningstypen
Hvad oplever du i din forenings kontakt med kommunen? ^{a)}		
Vi tages med på råd ved afgørelser af betydning for lokalområdet	0,516**	0,394**
Kommunen indgår i et ligeværdigt samspil med de lokalrådslignende foreninger	0,489**	0,504**
Kommunen anerkender værdien af vores frivillige arbejde	0,543**	0,513**
Oplever du følgende som let eller svært? ^{b)}		
At få indflydelse på de kommunale beslutninger	0,507**	0,404**

Note: Spørgsmål "I hvilken grad er du samlet set tilfreds med din forenings samspil med kommunen?" (Svar: 1 = meget utilfreds, 2 = utilfreds, 3 = tilfreds, 4 = meget tilfreds).

a. Svar: 1 = slet ikke, 2 = i mindre grad, 3 = i nogen grad, 4 = i høj grad, 5 = i meget høj grad.

b. Svar: 1 = meget svært, 2 = svært, 3 = hverken/eller, 4 = let, 5 = meget let.

** signifikant korrelation ($p < 0,01$).

Der er en positiv korrelation på den afhængige variabel om tilfredshed med samspillet med alle fire uafhængige variable. Forskellen mellem foreningstyperne er størst ved oplevelsen af at blive taget med på råd og oplevelsen af at få indflydelse på kommunale beslutninger, hvor der for lokalrådstypen ses en stærkere effekt, som yderligere indikerer en højere grad af demokratisk institutionalisering af lokalrådstypen.

Fung og Wright fremhæver derudover oprettelsen af formelle forbindelser af ansvar/ressourcefordeling/kommunikation mellem de lokale enheder og myndighederne. Det at have forskellige former for økonomiske midler til rådighed fra kommunen korrelerer positivt med oplevelsen af generel tilfredshed med samspillet med kommunen, og det samme gælder de forskellige former for kommunikation, kommunen anvender. Tilfredshed med samspillet med kommunen viser en forventet signifikant positiv korrelation både for lokalråd (Pearson 0,423) og borgerforeninger (Pearson 0,410), når kommunen bidrager med penge til udvikling af lokalområdet (se supplerende materiale tabel S.6). Måden, midler formidles til foreningerne på, viser dog, at der kun er signifikant forskel på tilfredshed med samspillet i de tilfælde, hvor penge fra et kommunalt

tiltag om borgerbudgettering er til rådighed, samt at penge er søgt i en kommunal pulje, fremfor der hvor der ikke er sådanne initiativer (tabel 3). Ingen pulje mindsker tilfredsheden, mens borgerbudgettering som udlægning af både ansvar og ressourcer til lokalsamfundet (Gherghina, Tap og Soare, 2023) styrker den.

Tabel 3: Gennemsnitlig tilfredshed med foreningens samspil med kommunen fordelt på hvilke økonomiske midler foreningen har haft til rådighed de sidste 5 år

	Type	Svar	n	Gns.	SD	t
Mindre faste beløb fra kommunen til mødeaktiviteter	Lokalråd	Nej	104	2,89	0,77	-1,152
		Ja	186	3,00	0,74	
	Borgerforening	Nej	299	2,91	0,78	-0,889
		Ja	80	3,00	0,76	
Faste beløb fra kommunen til at sætte aktiviteter i gang	Lokalråd	Nej	149	2,95	0,74	-0,137
		Ja	143	2,97	0,76	
	Borgerforening	Nej	288	2,91	0,76	-0,888
		Ja	90	2,99	0,81	
Penge fra et kommunalt tiltag om borgerbudgettering	Lokalråd	Nej	212	2,89	0,74	-2,713**
		Ja	61	3,18	0,70	
	Borgerforening	Nej	318	2,89	0,77	-1,998*
		Ja	47	3,13	0,68	
Penge, som vi har søgt i en kommunal pulje	Lokalråd	Nej	90	2,78	0,76	-2,733**
		Ja	200	3,04	0,73	
	Borgerforening	Nej	146	2,79	0,80	-2,573*
		Ja	233	3,00	0,75	

Note: Spørgsmål ”I hvilken grad er du samlet set tilfreds med din forenings samspil med kommunen?” (Svar: 1 = meget utilfreds, 2 = utilfreds, 3 = tilfreds, 4 = meget tilfreds).

Spørgsmål ”Hvilke økonomiske midler har foreningen haft til rådighed de sidste ca. 5 år?” (svar: ja/nej). * signifikant forskelligt ($p < 0,05$), ** signifikant forskelligt ($p < 0,01$).

Spørgsmål om kontakthypighed viser en tendens mod, at jo oftere der er kontakt med kommunen, jo mere tilfreds er foreningen med samspillet (tabel 4). Generelt er korrelationen mellem kontakthypighed og tilfredshed større for lokalrådstypen uanset med hvem fra kommunen. En interessant sammenligning er dog, at der for lokalrådstypen kun ses en signifikant forskel på kontakthyp-

pighed med ansatte fra kommunen, mens der for borgerforeningstypen ses en signifikant korrelation med kontakthypighed for både politikere og ansatte i kommunen.

Tabel 4: Forskel i gennemsnitlig tilfredshed med foreningens samspil med kommunen ud fra frekvens af direkte kontakt med kommunen

Hvor ofte var jeres forening i 2019 – ud over de evt. faste møder – i kontakt med [...] via telefon, mail eller uformelle møder?	Tilfredshed med samspillet med kommunen			
	Lokalrådstypen		Borgerforeningstypen	
	Gns.	Antal	Gns.	Antal
Kommunalpolitikere				
Mindre end én gang årligt	2,875	24	2,741*	85
Én gang årligt	2,846	39	2,910	67
Flere gange om året, men ikke månedligt	2,921	178	3,021*	189
Én eller flere gange om måneden	3,178	45	2,933	30
Ansatte i den kommunale forvaltning				
Mindre end én gang årligt	2,889	9	2,638*	47
Én gang årligt	3,071	14	2,919	37
Flere gange om året, men ikke månedligt	2,863*	182	2,992*	234
Én eller flere gange om måneden	3,165*	79	3,000	50

Note: * = signifikant forskel ($p < 0,05$) mellem grupperne (anova, posthoc).

Spørgsmål ”I hvilken grad er du samlet set tilfreds med din forenings samspil med kommunen?” (Svar: 1 = meget utilfreds, 2 = utilfreds, 3 = tilfreds, 4 = meget tilfreds).

Selvom der ses en signifikant positiv korrelation mellem foreningernes generelle tilfredshed med samspillet med kommunen og graden af specifikke brugte medier til kommunikation fra kommunen til lokalsamfundsforeningerne, er effekten enten lav eller meget lav (tabel 5) og overordnet set større for borgerforeningstypen end for lokalrådstypen. Dette er dog set i sammenhæng med tabel 4 muligvis et udtryk for forskellene mellem foreningstyperne og deres mere generelle kontakt til kommunen. Andelen af foreninger, der har direkte kontakt med kommunen flere gange årligt, både ansatte og politikere, er nemlig højere for lokalrådstypen. I tabel 5 er den positive korrelation for de forskellige medier højest for borgerforeningerne især gennem mails og Facebook. Dette antyder, at det er strukturer, der opretholder en aktiv og direkte kontakt til foreningerne, der styrker tilfredsheden med samspillet med kommunen mest fremfor mere passive økonomiske og kommunikationsmæssige strukturer.

Table 5: Korrelation mellem tilfredshed med samarbejde med kommunen og graden af brug af kommunens kommunikationsmedier. Pearsons koefficient

Kommunerne bruger forskellige medier, når de videregiver oplysninger til lokalområderne. I hvilken grad benytter du dig af følgende fra kommunen? ^{a)}	Tilfredshed med samarbejdet med kommunen	
	Lokalrådstypen	Borgerforeningstypen
Nyhedsbrev målrettet lokalområderne	0,116	0,200**
Gruppe-e-mails sendt til de lokalrådslignende foreninger	0,128*	0,276**
Kommunal hjemmeside målrettet lokalområderne	0,145*	0,195**
Facebookside målrettet lokalområderne	0,186**	0,238**

Note: Spørgsmål "I hvilken grad er du samlet set tilfreds med din forenings samspil med kommunen?" (Svar: 1 = meget utilfreds, 2 = utilfreds, 3 = tilfreds, 4 = meget tilfreds).

a. Svar: 1 = slet ikke, 2 = i mindre grad, 3 = i nogen grad, 4 = i høj grad, 5 = i meget høj grad.

* signifikant korrelation ($p < 0,05$), ** signifikant korrelation ($p < 0,01$).

Fung og Wrights sidste måde at brede demokratiet ud på vedrører opbygningen af nye organiseringer til at støtte og styre de lokale sammenslutningers problemløsning og indsatser. Her har vi undersøgt, om det, at der er etableret en tværgående organisering kommunens lokalsamfundsforeninger imellem, har sammenhæng med oplevelsen af tilfredshed med foreningens samspil med kommunen. Desuden vender vi afslutningsvis spørgsmålet, om der er en sammenhæng mellem afholdelse af faste møder med kommunen og foreningens tilfredshed med samspillet med kommunen.

Det viser sig, at der er en meget lav positiv korrelation (Pearson 0,103) mellem, at borgerforeningstypen indgår i samarbejde med hele kommunens lignende foreninger i en fælles organisering/et råd og den generelle tilfredshed med samspillet med kommunen (se *supplerende materiale tabel S.7*). Denne effekt er ikke signifikant for lokalrådstypen.

Endelig ser vi en stærk signifikant forskel i gennemsnitlig tilfredshed for borgerforeningstypen, hvis der arrangeres faste møder med kommunen (tabel 6). Dette er ikke signifikant for lokalrådstypen, men tabel 4 viste, at andelen af lokalråd, der er i månedlig kontakt med kommunen, er langt højere end for borgerforeningstypen. Ligeledes er andelen, der har faste møder, højere for lokalrådstypen med 79 pct. end for borgerforeningstypen med 38 pct. Hvor der er en signifikant forskel mellem, om der afholdes faste møder fordelt på for-

eningstype, ses der ikke nogen sammenhæng med afstand til primære rådhus, når der fordeles på foreningstype (tabel 7).

Tabel 6: Gennemsnitlig tilfredshed med foreningens samspil med kommunen i forhold til om der deltages i faste møder med kommunen

Deltager din forening i faste møder med kommunen? (Dvs. møder, som kommer igen hvert år)	svr	n	Gns.	SD	t	Sig. (2-sidet)
Lokalrådstypen	Nej	62	2,82	0,71	-1,625	0,105
	Ja	232	2,99	0,75		
Borgerforeningstypen	Nej	232	2,81	0,75	-3,403	< 0,001
		157	3,08	0,78		

Note: Spørgsmål "I hvilken grad er du samlet set tilfreds med din forenings samspil med kommunen?" (Svar: 1 = meget utilfreds, 2 = utilfreds, 3 = tilfreds, 4 = meget tilfreds).

Tabel 7: Deltager din forening i faste møder med kommunen?

	Pct. (Ja)	n	Pct. (Ja)	n
Afstand til primære rådhus	Lokalrådstypen		Borgerforeningstypen	
0-5 km	92,3	39	47,1	34
6-10 km	73,4	79	38,1	97
11-15 km	79,7	74	37,8	98
16 km eller mere	77,7	112	36,8	201
Kommunestørrelse (km ²)	Lokalrådstypen*		Borgerforeningstypen	
Op til 250	70,3	37	45,2	42
251-500	74,6	59	36,8	68
501-750	69,8	96	39,0	118
751-1000	96,6	59	48,6	72
1001 eller større	90,7	43	40,0	85

* Statistiske forskelle i gruppen: $p < 0,05$.

Diskussion og konklusion

Ordet lokalt bruges ofte i flæng og forskelligt alt efter perspektiv. Kommunen er for nogle udtryk for det lokale niveau, men fra foreningslivets perspektiv opfattes kommunen ofte som det centrale niveau. I denne artikel er det lokale defineret som lokalsamfundet under kommuneniveauet – og oftest på sogneniveauet. Artiklen bidrager med ny empirisk viden om lokalsamfundsforeninger i form af lokalrådstyper og borgerforeningstyper med fokus på deres interesseområder og samspil med kommunen. Der er tale om foreningstyper, der både arbejder med udvikling af lokalområder og øver indflydelse på kommunalpolitiske beslutningsprocesser. Lokalsamfundsforeningstyperne har en lang historie, men relevansen er kun blevet klarere, med borgerforeninger opstået især i årene omkring den første store kommunalreform i 1970, og lokalråd i højere grad i årene omkring den seneste kommunalreform i 2007. I en tid hvor fraflytning fra landdistrikterne omtales som en naturlov (Elholm, 2023), og det næsten også er en naturlov, at kommunerne sparer på servicen, er det vigtigt at undersøge, hvad lokalsamfundsforeninger arbejder med og deres samspil med kommunerne. Et velsmurt lokalsamfundsforeningsniveau kan nemlig være afgørende for, om opgaver af betydning for lokalbefolkningens hverdagsliv bliver varetaget.

Inspireret af tidligere undersøgelser og teori om empowered deliberative democracy (EDD) undersøgte vi foreningernes interesseområder og tilfredshed med samspillet med kommunen. Vores undersøgelse viser, at lokalsamfundsforeningerne interesserer sig for mange emner, som også vedrører en del af kommunernes opgaver, samt at afstanden fra lokalsamfundet til kommunens primære rådhus spiller ind på foreningernes interesse. Lokalrådsforeningstypen tager generelt set alle emner op i højere grad end borgerforeningstypen. Denne forskel er forventelig og understreger, at der er forskel på foreningstypernes formål, hvor det formelt og organisatorisk set er lokalrådene, der i størst grad er blevet oprettet med henblik på at brede demokratiet ud i forbindelse med den seneste strukturreform og dermed i højere grad får et institutionaliseret præg i deres engagement i emner. At borgerforeningstypen stadig i høj grad er involveret og interesseret i de samme emner, antyder imidlertid, at selvom de angiver et forholdsvis større engagement i kulturelle tiltag relativt til de andre emner, de engageres i, og i forhold til lokalrådsforeningstypen, skal de dog ikke kun ses som tovholdere for juletræstændingen.

Der viser sig at være en afstands-determinant i forhold til emneinteresse relateret til internet- og mobildækning, natur, forhold for børn, unge og ældre, og problemstillinger vedrørende til- og fraflytning af indbyggere og erhverv. I forhold til internet- og mobildækning kan det skyldes, at det er bestemte og mere perifere lokaliteter, der har behov for at erhverve denne infrastruktur, hvilket

bekræftes af vores data. Afstandsdeterminanten i forhold til natur kan begrundes med, at jo længere væk fra centerbyerne, jo mere natur. Naturen er her en ressource, man kan arbejde med at aktivere. Fastholdelse af services og velfærd for børn og unge bliver i kommunerne ofte begrundet med øget/stabilt befolkningstal, og uden tilflyttere risikeres der et svigt i services, hvilket naturliggør øget interesse for dette, desto længere afstanden er til kommunens primære rådhus. Den positive korrelation for erhvervs- og turismeudvikling kan forklares med, at hvis der ingen arbejdspladser er, så kommer der heller ikke tilflyttere, hvilke er nødvendige for lokalområdets vitalitet. Engagement i økonomi kan også være et udtryk for, at man ikke synes, at der investeres tilstrækkeligt i kommunernes yderområder. Den positive korrelation mellem interesse og afstand peger mod tidligere beskrevne problemstillinger i samfundsdebatter og i forskning om, at yderområder – nationale eller kommunale – i højere grad kæmper mod serviceforringelser og fraflytning (Regeringen, 2023), og at nogle lokaliteter må engagere sig i samproduktion (Brudney og England, 1983). Det er samtidig en indikation af, at foreningerne ikke udelukkende har til opgave at overføre detaljerede og nuancerede behov og præferencer fra lokale borgere til myndighederne eller kultivere borgerdeltagelsesdyder hos befolkningen (Fung, 2003), men også til en vis grad er selvansvarliggjort for udviklingsaktivitet i en tid, hvor kommunerne trækker deres opgaver tilbage og lægger ansvar ud til lokalområder (Peck og Tickell, 2002). Det vil sige, at sognegrænserne på en måde har bestået i kraft af en usynlig udlægning af opgaver til lokalområderne, der var sognekommuner frem til 1970'erne. Disse områder må nu udfylde et tomrum med selvstyring, men dog også med strukturer iværksat af kommunerne, som sikrer samspil mellem lokalsamfundsforeningerne og kommunen.

Vores undersøgelse viser, at borgerforeningstypen vurderer specifikke oplevelser i deres kontakt med kommunen lavere end lokalrådstypen gør. Undersøgelsen viser dog også, at langt størsteparten af lokalsamfundsforeningerne samlet set er tilfredse med deres samspil med kommunen. Vi har vist, at en række områder har betydning for, om foreningerne samlet set er tilfredse med samspillet: Lokalsamfundsforeningerne tages med på råd, oplever et ligeværdigt samspil, og det frivillige arbejde, de laver, anerkendes. Jo lettere det opleves at få indflydelse på kommunale beslutninger (som generelt er en af de ting, der opleves som sværest), desto større generel tilfredshed med samspillet. Hvis kommunen bidrager med penge til lokalsamfundsforeningerne, er tilfredsheden med samspillet også større. Her er det mere specifikt midler til rådighed fra borgerbudgettering og midler, der kan søges i en kommunal pulje, som har betydning for tilfredsheden med samspillet, altså adgangen til at råde over kommunale ressourcer og en dermed delvis økonomisk autonomi. Tilfredshe-

den med samspillet er ligeledes bedre, jo kontakten til kommunens ansatte i forvaltningen er. For borgerforeningstypen gælder dette også for kontakt til politikerne. Der ses ikke den store effekt af kommunens kommunikation gennem forskellige medier på tilfredsheden med samspillet, men det har dog større betydning for borgerforeningerne end for lokalrådene. Dette skyldes sandsynligvis, at lokalrådstypen i højere grad allerede er inkluderet i en fastere struktur med mere aktiv kommunikation og har flere direkte møder med ansatte i forvaltningen. For borgerforeningstypen er der kun en meget lille positiv korrelation mellem eksistensen af et fælles tværgående råd for hele kommunens lokalsamfundsforeninger og tilfredshed med samspillet. Vi havde forventet en stærkere korrelation, da dette er en af de strukturer, der bliver promoveret som effektiv for kommunerne. En årsag kan være, at samarbejdet med de andre foreninger i kommunen i en slags råd i de fleste tilfælde måske sker uafhængigt af kommunen. Nogle steder finder det sted i § 17 stk. 4-udvalg (Kjær, Opstrup og Thomsen, 2021), hvor både kommunalpolitikere og repræsentanter for lokalrådene koordinerer og udvikler på tværs. Det kan også tænkes, at det for lokalrådene overflødiggøres af, at deres hensigt netop er at være et mellemlid til kommunen.

Ligeledes har det for borgerforeningstypen stor betydning for tilfredsheden med samspillet, at der arrangeres årlige faste møder af kommunen, hvor lokalsamfundsforeningerne har adgang til politikere og forvaltning. For især borgerforeningstypen kan kommunen optimere tilfredsheden med samspillet med faste møder et sted. Geografisk afstand til rådhuset har en effekt på blandt andet emnerne, der arbejdes med, men der er ingen korrelation mellem geografisk afstand og afholdelse af faste møder. Derimod har større kommuner oftere faste møder med lokalrådslignende foreninger, hvilket er en stærk indikator for, at lokalråd er oprettet for at styrke det lokale i yderområderne i større sammenlagte kommuner.

Man kan stille det kritiske spørgsmål, om kommunernes politikker for nærdemokrati i tilstrækkelig grad omkalfatrer det kommunale system og tildeler reel magt til de lokale foreninger, og i hvilken grad der ifølge Fung og Wright (2001) skal være tale om inddragelse i eller overdragelse af opgaveløsning. Man kan også spørge, om det har konsekvenser for de lokale enheders attraktivitet som deltagelsesfora, at de involverer sig tæt med myndighederne, og om der gennem lokalråds- og borgerforeningsorganiseringen reelt skabes inklusive nye kanaler for at komme til orde, som er demokratiske nok til at basere udviklingen på.

Vores undersøgelse tager temperaturen på det borgerbaserede nærdemokrati og kan ses som en slags baseline for lokalsamfundsforeningernes tilfreds-

hed med samspillet med kommunerne, på tidspunktet hvor den strategiske planlægning for landsbyer blev et lovkrav, og kommunerne blev opfordret til at arbejde med landsbyers levedygtighed i tæt dialog med lokalsamfundene. Der er tale om en formaliseret forankring i planloven af tidligere opfordringer til kommunerne om at lave en landdistriktspolitik fra blandt andet Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2004). Det er meget forskelligt, hvor ambitiøse kommunerne har været i deres tilgange til strategisk landsbyplanlægning, og dette må formodes at kunne aflæses i fremtidige undersøgelser af lokalsamfundsforeningernes tilfredshed med samspillet med kommunen. Resultaterne vist her peger mod, at en forbedring af samspillet i høj grad er betinget af, at kommunerne arbejder intentionelt med institutionelt design af interaktionsstrukturerne med lokalsamfundsforeningerne, og at der bør laves servicetjeks fra tid til anden, hvis ønsket er at brede demokratiet ud, ikke mindst nu i forbindelse med kravet om strategisk landsbyplanlægning.

Supplerende materiale

Supplerede materialer til artiklen findes på dette [link](#) og links i teksten.

Litteratur

- Agger, Annika, Karl Löfgren og Jacob Torfing (2010). *Nærdemokrati efter kommunalreformen – Erfaringer med netværksbaseret borgerinddragelse*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Bakker, Judith, Bas Denters, Mirjan Oude Virelink og Pieter-Jan Klok (2012). Citizens' initiatives: How local governments fill their facilitative role. *Local Government Studies* 38 (4): 395-414.
- Bason, Christian (2010). *Leading public sector innovation: Co-creating for a better society*. London: Polity Press.
- Brudney, Jeffrey L. og Robert E. England (1983). Toward a definition of the coproduction concept. *Public Administration Review* 43 (1): 59-68.
- Dam, Peder (2013). Danske kommuner 1838-2012. Historisk-geografisk analyse af den danske kommunestruktur fra oprettelsen til i dag. *Historisk Tidsskrift* 112 (2): 374-404.
- Douglas, David J. A. (2016). Power and politics in the changing structures of rural local government, pp. 601-614 i Mark Shucksmith og David. L. Brown (red.), *Routledge international handbook of rural studies*. London: Routledge.
- Elholm, Louise Schack (2023). *Kom og giv dit bud på fremtiden i vores landdistrikter*. *Avisen Danmark*, 19. oktober.
- Erhvervsministeriet (2020). **Bekendtgørelse af lov om planlægning**. LBK nr 1157 af 01/07/2020 (tilgået 06.11.23).

- Fung, Archon (2003). Associations and democracy: Between theories, hopes, and realities. *Annual Review of Sociology* 29 (1): 515-539.
- Fung, Archon og Erik Olin Wright (2001). Deepening democracy: Innovations in empowered participatory governance. *Politics & Society* 29 (1): 5-41.
- Gherghina, Sergio, Paul Tap og Sorina Soare (2023). Participatory budgeting and the perception of collective empowerment: Institutional design and limited political interference. *Acta Politica* 58 (3): 573-590.
- Hansen, Kasper Møller (2010). *Borgerinddragelse – et studie af borgerinddragelsen i regioner og kommuner*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Houlberg, Kurt (2015). *Politisk lederskab og demokrati i sammenslåtte kommuner i Danmark*. København: KORA.
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2004). *Lokal landdistriktspolitik – En vejledning til kommuner og amter*. København: Indenrigs- og Sundhedsministeriet.
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2006). *Kommunalreformen – kort fortalt*. København: Indenrigs- og Sundhedsministeriet.
- Iversen, Evald B., Bjarne Ibsen og Eva B. Schmidt (2023). *Civilsamfundets betydning for lokal udvikling i landdistrikter*. Movements 2023:6. Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.
- Kjær, Ulrik, Niels Opstrup og Mette Kjærgaard Thomsen (2021). Samskabelse sat i system? Kommunernes brug af 17-4-udvalg. *Politica* 53 (3): 240-260.
- Klijn, Erik Hans og Jurian Edelenbos (2007). Metagovernance as network management, pp. 199-214 i Eva Sørensen og Jacob Torfing (red.), *Theories of democratic network governance*. New York: Palgrave Macmillan.
- Peck, Jamie og Adam Tickell (2002). Neoliberalizing space. *Antipode* 34 (3): 380-404.
- Regeringen (2005). *Redegørelse om nærdemokrati – Indenrigs- og sundhedsministerens redegørelse til folketinget* (tilgået 06.11.23).
- Regeringen (2023). *Regional- og landdistriktspolitisk redegørelse 2023* (tilgået 06.11.23).
- Sørensen, Eva (2006). Metagovernance: The changing role of politicians in processes of democratic governance. *The American Review of Public Administration* 36 (1): 98-114.
- Thuesen, Annette Aagaard (2017). Local democracy in large municipalities: Co-creating democracy and rural development through multi-level participation structures and local development plans. *Town Planning Review* 88 (3): 327-348.
- Thuesen, Annette Aagaard, Sanne Pedersen, Louise Bjørklid Levinsen, Marie Thyssen Feddersen og Klaus Levinsen (2022). *Lokale med på råd og borgere i forening: kortlægning af lokalsamfundsforeningers udbredelse, karakteristika, aktiviteter og samarbejde*. CLF Report series Nr. 80/2022.

- Torfig, Jacob (2007). *Local forms of governance in Denmark*. Roskilde Universitet. (tilgået 06.11.23).
- Tænketanken om Nærdemokrati (2005). *Tænketanken om nærdemokrati – redegørelse til indenrigs- og sundhedsministeren* (tilgået 06.11.23).